

σεως ἐνεργεία, δι' ἧς φυσική ἐστὶν ἀρχὴ τῆς γενέσεως ἕκαστος τῶν γεννώντων ἀνθρώπων.

LIII. — Λόγοι τῶν ἀπιστούντων τῇ τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκώσει.

Πρῶτον μὲν φασὶ προσήκειν τῇ θείᾳ ἀγαθότητι τοῦτο, τὸ πάντα τὴν ἑαυτῶν τάξιν ἔχειν· αὕτη δ' ἐστὶ τῶν πραγμάτων ἡ τάξις, ἵνα ὁ μὲν Θεὸς ὑπὲρ πάντα ᾗ, ὁ δ' ἄνθρωπος ἐν τοῖς ὑποδεεστέροις κτίσμασι περιέχεται, καὶ οὐδαμῶς πρέπον ᾗν διὰ τοῦτο τὴν θείαν μεγαλειότητα ἐνωθῆναι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. 6

*Ἐτι, τὸ ἐκ τῆς τοιαύτης ἐνώσεως χρήσιμον ἠδύνατο ἂν παραυτίκα τῇ θείᾳ βουλήσει μόνον γενέσθαι παντοδυνάμου ὄντος. 10

*Ἐτι, προσφυέστερον ἂν ἠνώθη τῇ ἀγγελικῇ φύσει ὄσω καὶ ὁμοιότερος αὐτῇ καὶ πλησιέστερος ἢ τῇ ἀνθρωπίνῃ.

*Ἐτι, εἰ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ τῆς ἀληθείας κατανοήσει ἡ τοιαύτη γέγονεν ἔνωσις, τῇ πείρᾳ γινώσκομεν, ὅτι περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ σάρκωσιν πλείσται αἱρέσεις ἀνέκυψαν. 16

*Ἐτι, ἡ πάντων σωτηρία μόνις ἂν δόξειεν ἱκανὴ εἶναι ὠφέλεια, ὑπὲρ ἧς τὸ μέγιστον τῶν θείων γέγονεν ἔργων· καὶ μὴν οὐ πάντῃ τὸ ἀνθρώπινον σέσωσται γένος ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ σαρκώσεως. 20

*Ἐτι, δι' ἱκανῶν τεκμηρίων ἐφανερώθη ἂν τὸ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀναλαβεῖν τὸν Θεόν, εἰ πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἐγένετο σωτηρίαν· ἀλλὰ δι' ἄλλων τῇ τοῦ Θεοῦ δυνάμει καὶ χωρὶς τοιαύτης ἐνώσεως μετὰ τοῦ Θεοῦ τοιαῦτα καὶ μείζονα γεγονάσι θαύματα.

*Ἐτι, ἐδέησεν ἂν ἐξ ἀρχῆς τὴν τοιαύτην οἰκονομίαν γενέσθαι, καὶ μὴ περὶ τὰ τέλη τοῦ χρόνου· δοκεῖ γὰρ τὴν τῶν παρελθόντων ἀνθρώπων σωτηρίαν παρῶφθαι. 25

*Ἐτι, καὶ μέχρι τέλους | ὠφείλε συναναστρέφεσθαι τοῖς ἀνθρώποις, f. 170^v νουθετήσεων καὶ κυβερνήσεων διηνεκῶς.

*Ἐτι, ἡ τοῦ Θεοῦ θέλησις οὐδὲ πρὸς τὸν τῶν ἀμαρτωλῶν ἐστὶ θάνατον· πολλῶ τοίνυν ἔλαττον ᾗν ἂν θέλησις τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸν τελειότατον ἄνθρωπον θανάτῳ ὑποταγῆναι. 30

*Ἐτι, ὠμὸν δοκεῖ καὶ ἀπεινὸς θάνατος ἀθῶφ ἐπάγεσθαι ἐκ Θεοῦ, καὶ μάλιστα ὑπὲρ ἀσεβῶν καὶ τοῦ θνήσκεν ἀξίων.

*Ἐτι, εἰ προσήκον ᾗν μείζονά τινα ἀνθρώπου φιλοῦ ὑπὲρ ἀνθρώπων διαλύσασθαι, ἱκανὸν ᾗν καὶ ἄγγελον σάρκα ἀναλαβόντα πληρῶσαι τὴν διάλυσιν, φύσει ἀνθρώπου ὑψηλότερον ὄντα. 36

*Ἐτι, εἰ ὑπὲρ τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτημάτων ἔπαθεν ὁ Χριστός,

4 Les raisons données sont numérotées en marge dans A: α', β', γ' etc.

συνεχῶς τῶν ἀνθρώπων ἀμαρτανόντων, ἔδει ἂν καὶ συνεχῶς αὐτὸν θάνατον ὑπιέναι. Εἰ δέ τις λέγοι τὴν τοιαύτην οἰκονομίαν δεῖν γενέσθαι διὰ τὴν προγονικὴν ἀμαρτίαν, οὐδὲ τοῦτο ἱκανόν· εἰ γὰρ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι διαλύσασθαι ὑπὲρ αὐτῆς οὐκ ἤρκεσαν, οὐδ' ὁ τοῦ Χριστοῦ θάνατος ἠδύνατο ἂν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀπέθανε φύσιν, οὐ τὴν θείαν.

Ἔτι, εἰ ὁ Χριστὸς τὸ ὀφειλόμενον ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπέδωκεν, ἀδικον εἶναι δοκεῖ τὸ δίκας ἔτι τοὺς ἀνθρώπους διδόναι, ἅς ὑπὲρ ἀμαρτιῶν ἐπάγεσθαι φησὶν ἡ θεία Γραφή.

Ἔτι, εἰ ὁ Χριστὸς ἀρκούντως ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διελύσατο, οὐκ ἔδει περαιτέρω θεραπείας ζητεῖν ὑπὲρ ἀμαρτημάτων ἀπαλλαγῆς· ζητεῖται δὲ τοῦτο αἰεὶ παρὰ τῶν τῆς αὐτῶν σωτηρίας φροντιζόντων ἀνθρώπων. Οὐκ ἄρα ἀρκούντως ἀφελεῖν δοκεῖ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἀμαρτήματα.

15 LIV. — Ὅτι προσῆκον ἦν τὸν Θεὸν σαρκωθῆναι.

Ἄλλὰ πρὶν εἰς τὰς λύσεις τούτων ἐλθεῖν, πρὸς κατανόησιν ὡς οἶόν τε τῆς ὑψηλότητος τοῦ μυστηρίου, θεωρητέον ἂν εἴη πρῶτον μὲν ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ σάρκωσις τῷ πρὸς τὴν μακαριότητα σπεύδοντι ἀνθρώπῳ δραστηκώτατον γέγονε φάρμακον. Ἐπειδὴ γὰρ εἰκὸς ἦν ἀμβλύνεσθαι τὸν ἀνθρώπον περὶ τὴν τῆς μακαριότητος ζήτησιν τῇ ἀπογνώσει, οἰόμενον ὡς οὐδέποτε ἂν οἶός τε γένοιτο ἐλθεῖν εἰς τὴν ἄμεσον τοῦ Θεοῦ θεωρίαν καὶ ἀμέσως συναφθῆναι τὸν νοῦν αὐτῷ, τῇ θείᾳ οὐσίᾳ, ὡς νοητῷ, διὰ τοῦ τὸν Θεὸν ἑαυτῷ τὴν ἀνθρωπίνην ἐνώσαι φύσιν καθ' ἓν πρόσωπον, τοῦτο δυνατὸν εἶναι τῷ ἀνθρώπῳ παρέστησεν ὁ Θεός, καὶ οὕτω τῇ τοῦ Θεοῦ

25 Λόγου πρὸς ἡμᾶς ἐνώσει ἡ τοῦ ἀνθρώπου γνώμη πρὸς τὴν μακαριότητα f. 171 μετεωρίζεται. | Ὅθεν μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ σάρκωσιν ἤρξαντο οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὴν μακαριότητα μᾶλλον ἀφορᾶν, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην αὐτὸς φησὶν· „Ἐγὼ ἦλθον, ἵνα ζωὴν ἔχωσι, καὶ περισσὸν ἔχωσιν“.

Ὅμοίως δὲ διὰ τούτου ἀναιροῦνται τῷ ἀνθρώπῳ καὶ τὰ πρὸς τὸ

30 τυχεῖν τῆς μακαριότητος ἐμπόδια. Δυνατὸν γὰρ τὸν ἀνθρώπον, ὑπαγόμενον πρὸς τὸ συντίθεσθαι τοῖς μετὰ Θεὸν οὐσι πράγμασιν ὡς τέλεσιν, ἀγνοοῦντα τὴν τάξιν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, ἀποπίπτειν αἰεὶ τῆς ἀληθοῦς μακαριότητος· ὅθεν οἱ μὲν ἐν ταῖς σωματικαῖς ἐζήσαν ἡδοναῖς, ἐν ταύταις τὴν εὐδαιμονίαν τιθέντες· οἱ δὲ τοῖς ὑπερέχουσι τῶν κτισμάτων τὴν τοῦ

35 Θεοῦ λατρείαν ἀπένειμαν, καίτοι, ὅσον πρὸς τὴν τοῦ τέλους τάξιν, οὐδὲν ἔστιν ὑψηλότερον τοῦ ἀνθρώπου, εἰ καὶ κατ' ἄλλα ἐλαττοῦται τινῶν κτισμάτων. Τοῦτο τοίνυν τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἐν ἀμέσῳ δηλονότι τοῦ Θεοῦ θεωρία τυχεῖν τῆς μακαριότητος, ἔδειξεν ὁ Θεὸς ἐναργέστατα,

ἀμέσως αὐτὸς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀναλαβών. Ὅθεν ἠκολούθησε τῇ θείᾳ σαρκώσει τὸ τοὺς πλείστους τῶν ἀνθρώπων, τὴν τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ λατρείαν ἀφέντας καὶ τῶν σωματικῶν ἀπάντων καταφρονήσαντας, καὶ τὴν ζωώδη ζωὴν ὑπερβάντας, μόνῃ τῇ τοῦ Θεοῦ λατρείᾳ ἑαυτοὺς ἀφιερῶσαι, παρ' οὗ μόνου τὸ τῆς μακαριότητος τέλειον προσδοκῶσιν, ὡς ⁶ ὁ Ἀπόστολος παραινεί· „Τὰ ἄνω ζητεῖτε ὅπου Χριστὸς ἐστὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καθήμενος· τὰ ἄνω φρονεῖτε, καὶ μὴ τὰ ἐπὶ γῆς“.

Ἔτι, ἀναγκαῖον γέγονε πρὸς τὸ τελείαν ἀσφάλειαν περὶ τῆς ἐν τῇ πίστει ἀληθείας ἔχειν τὸν ἀνθρώπον, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ παιδευθῆναι γεγονότος ἀνθρώπου, ὥστε τὸν ἀνθρώπον κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν δέξασθαι ¹⁰ τὴν θείαν διδασκαλίαν· καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃ λέγεται ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ κατὰ Ἰωάννην· „Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ὁ μονογενὴς Υἱός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἐξηγήσατο“. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην φησὶν· „Εἰς τοῦτο γεγέννημαι, καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ“. Ὅθεν μετὰ τὴν Χριστοῦ σάρ- ¹⁵ κωσιν ὀρώμεν τοὺς ἀνθρώπους καθαρῶτερον καὶ βεβαιότερον εἰς τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ καθεστῶτας, ὡς ἐν τῷ Ἡσαΐα· „Ἐπλήσθη ἡ γῆ πᾶσα τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον“.

Ἔτι ἀναγκαῖον ἦν τὸν ἀνθρώπον, ἐπὶ τὴν τελείαν μακαριότητα τεταγμένον, εἰς τὸν θεῖον ἐνάγεσθαι ἔρωτα· καὶ γὰρ ἀπολαύειν μὲν ²⁰ ἀξιοῦται ὁ ἐπιθυμήσας σφοδρῶς· ἐπιθυμεῖ δὲ ὁ ἀγαπήσας· | ἐρᾷ δὲ ὁ f. 171 v πείραν λαβὼν τῆς τοῦ ἐρωμένου ἀγάπης. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπον ἀγάπη οὐκ ἂν ἄλλως ἠδύνατο φανερωθῆναι καθαρῶς εἰ μὴ διὰ τοῦ τὸν Θεὸν τῷ ἀνθρώπῳ καθ' ἐν πρόσωπον ἐνωθῆναι θελήσαι. Ἔστι γὰρ ἴδιον ἀγάπης ἐνοῦν τῷ ἀγαπῶντι τὸ ἀγαπώμενον καθόσον οἶόν τε. ²⁵

Ἔτι, ἀναγκαῖον ἦν τῷ πρὸς ἀρετὴν βεβαιωθησομένῳ ἀνθρώπῳ παρὰ τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ τὴν διδασκαλίαν καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς παραδείγματα δέχεσθαι· πρὸς γὰρ τὴν ἀρετὴν λόγοις καὶ παραδείγμασιν ἐναγόμεθα τοσοῦτον ὀξύτερον, ὅσον φίλοι τε μᾶλλον εἰσιν οἱ ταῦτα παρεχόμενοι, καὶ ὅσῳ βεβαιότεραν περὶ τῆς αὐτῶν ἀγαθότητος ἔχομεν δόξαν· οὔτε δὲ ³⁰ φιλία μείζων γένοιτ' ἂν ἢς περὶ ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἐνεδείξατο κοινωνήσας ἡμῖν ἐν ἰσότητι φύσεως· οὔτε δὲ βεβαιότης μείζων ἂν εἴη περὶ οὐδενὸς τῶν ἐν ἀνθρώποις μεγίστων, ἐπεὶ καὶ οἱ ἁγιώτατοι ἐν τισὶν ἐνδέοντες κατελήφθησαν. Διὰ τοῦτο ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην αὐτὸς φησὶν ὁ Κύριος· „Ἐπόδειγμα δέδωκα ὑμῶν, ἵνα καθὼς ἐγὼ πεποίηκα, καὶ ὑμεῖς ποιῆτε ὁμοίως“. ³⁵

Ἔτι, ἐπεὶ ὁ ἀνθρώπος ὑπὸ τῶν ἀμαρτιῶν τῆς μακαριότητος εἴργεται, οὐ μόνον ἀτακτούσης αὐτῷ τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τοῦτο χωριζομένης τῆς πρὸς τὸ τέλος τάξεως, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν Θεὸν προσκοπούσης, παρ' οὗ τὸ τῆς

6 Col. 3, 1-2   12 Ioh. 1, 18   14 Ioh. 18, 37   17 Is. 11, 9   34 Ioh. 13, 15

μακαριότητος ἄθλον ἐλπίζεται· καὶ ἐπὶ τούτοις ἀποβάλλοντος τοῦ ἀνθρώπου τὴν τῷ Θεῷ προσέρχεσθαι παρρησίαν διὰ τὸ συνειδὸς τοῦ προσκόμματος, ἔδει μὲν κατὰ τῶν ἀμαρτημάτων θεραπείαν δοθῆναι· ἔδει δὲ διὰ μόνου Θεοῦ, ὃς καὶ τὴν ἀνθρωπίνην βούλησιν δύναται κινεῖν εἰς τὸ ἀγαθόν, ὥστ' ἐπανάγειν αὐτὸν εἰς τὴν πρέπουσαν τάξιν καὶ τὰς εἰς αὐτὸν πλημμελείας ἀφιέναι, εἰς ὃν γέγονεν ἡ πλημμέλεια. Ἔδει τοίνυν τὸν Θεὸν ἀνθρώπου γενέσθαι πρὸς τὸ τυχεῖν τὸν ἀνθρώπου τῆς μακαριότητος, καὶ τῆς τῶν ἀμαρτιῶν ἀφέσεως τυχόντα παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, γεγονότος ἀνθρώπου, καὶ τὸ τῆς τοιαύτης ἀφέσεως βέβαιον ἀμέσως προσειληφότα, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον αὐτὸς φησιν· „Ἴνα δὲ γνῶτε, ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας“· καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους· „Τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καθαρῖσει τὴν συνείδησιν ἡμῶν ἀπὸ τῶν νεκρῶν ἔργων εἰς τὸ δουλεύειν Θεῷ ζῶντι“.

Ἔτι, ἐκ τῆς τάξεως τῆς θείας δικαιοσύνης ἐστὶ τὸ ἀνευ διαλύσεως μὴ δυνατὸν εἶναι τὴν ἁμαρτίαν ἀφίεσθαι. Οὐδεὶς δὲ ψιλὸς ἀνθρώπος ἠδύνατο ὑπὲρ τῆς | ἁμαρτίας τοῦ ἀνθρωπίνου διαλύσασθαι γένους. Ἔδει τοίνυν καὶ ἀνθρώπου εἶναι τὸν ἱκανοποιῶντα ὡς αὐτῷ τοῦτο πρέπον, καὶ ἀρκοῦντα πρὸς τὸ ἱκανοποιεῖν διὰ τὴν ἀξίαν τὴν ὑπὲρ ἀνθρώπου· μείζον δὲ τι τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦν πλὴν τοῦ Θεοῦ· οἱ γὰρ ἄγγελοι, εἰ καὶ φύσει ὑψηλότεροι ἀνθρώπου, ἀλλ' οὐ καὶ κατὰ τὴν τάξιν τοῦ τέλους, ἐπεὶ κατὰ τὸ αὐτὸ τῆς μακαριότητος ἅμφω τυγχάνουσιν, Ἔδει τοίνυν τὸν Θεὸν ἀνθρώπου γενέσθαι, ὥστ' ἀναιρεθείσης τῆς ἁμαρτίας τοῦ γένους, τυχεῖν δύνασθαι αὐτὸ τῆς μακαριότητος· καὶ τοῦτο βούλεται τό· „Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου“, καὶ τὸ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους· „Ὡσπερ ἡ ἁμαρτία ἐξ ἑνὸς εἰς πάντας εἰς κατάκριμα, οὕτως ἡ χάρις ἐξ ἑνὸς ἐπὶ πάντας εἰς δικαίωμα“. Οὕτως οὐ μόνον τῇ ἀνθρωπίνῃ συμφερώτατον φύσει, ἀλλ' οὐδὲ τῆς θείας ἀνάξιον ἀγαθότητος τὸ ἀνθρώπου γεγονέναι τὸν Θεόν.

LV. — Λύσεις τῶν κατὰ τῆς σαρκώσεως ἀντιθέσεων.

Τὰ δὲ πρὸς τοῦτο ἀντιτεθέντα λύειν οὐ χαλεπὸν· οὐ γὰρ ἐστὶν ἐναντίον τῇ τῶν πραγμάτων τάξει τὸ τὸν Θεὸν ἀνθρώπου γεγονέναι. Εἰ γὰρ καὶ ἡ θεία φύσις ἐπ' ἀπειρον ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην, ἀλλ' ὁ ἀνθρώπος φύσει τὸν Θεὸν ἔχει τέλος, καὶ διὰ νοῦ τούτῳ συνάπτεσθαι πέφυκεν· ἡς ἐνώσεως ὑπόδειγμα καὶ διδασκαλία τις ἢ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρώπου καθ' ἑν πρόσωπον ἔνωσις γέγονεν, τηρηθείσης μέντοι τῆς ιδιότητος ἑκατέρῃ τῶν φύσεων. Ἄλλ' οὐδ' ἐκπίπτει τῆς οἰκείας ὁ Θεὸς ἀξίας τῷ πλησιάζειν

τι τῶν κτισμάτων αὐτῷ ὡς ἐγχωρεῖ, καίτοι προσθήκης τῷ πλησιάζοντι γινομένης. Οὕτω γὰρ ὁ Θεὸς τῆς οἰκειας ἀγαθότητος τοῖς κτίσμασι κοινωνεῖ ὥστ' ἐκ τούτου μηδεμίαν αὐτὸν πάσχειν ζημίαν.

Εἰ δὲ καὶ τῇ ἑαυτοῦ βουλήσει ἠδύνατο ποιεῖν τὴν αὐτὴν ὠφέλειαν ἐν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ὁ Θεός, ἀλλ' οἰκειότερον ἦν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τὸ τὰς τοιαύτας ὠφελείας παρειαχθῆναι διὰ Θεοῦ ἀνθρώπου γεγεννημένου. Ἀπαιτεῖται γὰρ τῇ θείᾳ σοφίᾳ τὸ προνοεῖν ἐκάστου ὡς αὐτὸ πέφυκεν, καὶ πᾶσιν οἰκείως τὰς ἰδίας αἰτίας ἀπένειμεν.

Ἐπεὶ δὲ προσήκον ἦν πάντως λογικὴν κτίσιν ἀναλαβεῖν τὸν Θεόν, εἰ καὶ σεμνοτέρα ἢ ἀγγελικὴ, ὅσον κατὰ τὰς φυσικὰς ιδιότητας, ἀλλὰ προ- 10 πωδεστέρα ἢ ἀνθρωπίνῃ ἀναληφθῆναι ἦν· πρῶτον μὲν, ὅτι ἡ ἀμαρτία ἐν μόνῳ τῷ ἀνθρώπῳ ἰάσιμος· ἡ γὰρ ἀνθρωπίνῃ αἵρεσις οὐκ ἀκινήτως ἐπὶ τάγαθόν ἢ τὸ ὑναντίον φέρεται, ἀλλὰ βραδίως ἐφ' ἐκάτερα μεταπίπτει· ὁ δ' ἄγγελος, ὡσπερ ἀκίνητον τὴν κατάληψιν ἔχει, δι' ἀπλῆς γινώσκων f. 172^v ἐπιβολῆς, οὕτω καὶ ἀκίνητον αἵρεσιν ἔχει· ὅθεν ἐπὶ τὸ κακὸν ἢ οὐδόλως 15 κινεῖται, ἢ ἀμετακινήτως, ἐπειδὴν κινηθῆ· διὰ τοῦτο καὶ ἀμαρτῶν, ἀθεράπευτος. Αἰτία δὲ τῆς σαρκώσεως ἦν ὁ ἐξιλασμός τῶν ἀμαρτιῶν. Δεύτερον, ὅτι τῇ καθ' ὑπόστασιν, οὐ κατὰ φύσιν ἐνώσει, ὡς δέδεικται, ἢ πρόσληψις τῆς ἀγγελικῆς οὐχ ἤρμοττε φύσεως διὰ τὸ ἐν μὲν τῷ ἀνθρώπῳ ἕτερον εἶναι φύσιν καὶ ὑπόστασιν ἐξ ὕλης καὶ εἶδους συγκειμένῳ, ἐν ἀγγέλῳ 20 δὲ οὐδαμῶς. Τρίτον, ὅτι ὁ ἄγγελος τῇ ιδιότητι τῆς φύσεως ἐγγύτερος τῷ γινώσκειν τὸν Θεὸν ἢ ὁ ἀνθρώπος, οὐτινος ἢ γνῶσις ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἀνακύπτει. Ἦρκει τοίνυν τῷ ἀγγέλῳ τὸ νοητῶς παρὰ Θεοῦ περὶ τῆς θείας ἀληθείας διδάσκεισθαι· ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ἕξις ἐζήτει τὸν Θεὸν αἰσθητῶς αὐτὸν περὶ ἑαυτοῦ διδάσκειν, ὃ διὰ τῆς σαρκώσεως γέγονεν. Ἀλλὰ καὶ 25 αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν ἢ διάστασις τῇ θείᾳ ἀπολαύσει μᾶλλον ἐναντιοῦσθαι ἐδόκει, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον τοῦ ἀγγέλου ὁ ἀνθρώπος, ἐδεήθη προσληφθῆναι παρὰ Θεοῦ διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς προσδοκωμένης μακαριότητος.

Αἵρέσεις δὲ μετὰ τὴν σάρκωσιν πολλῶν μὲν πλείους ἀνηρέθησαν ἢ 30 ἀνέκυψαν, καὶ χεῖρους· περὶ δὲ τῶν ἀνακυψασῶν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης περὶ τὴν ἀλήθειαν ἀσθενείας, οὐδὲν θαῦμα, ὡσπερ οὐδ' ὅτι τῇ τῶν ὄντων δημιουργίᾳ ἐκ τῆς θείας ἀγαθότητος προΐούση κακὰ τινα ἠκολούθησεν, ὅπερ ἤρμοζε τῇ τῶν κτισμάτων ἕξει, καθ' ἣν δύνανται καὶ ἐλλείπειν. Ὅμως καὶ αἱ αἵρέσεις αὗται τὰς τῶν πιστῶν ἐπινοίας παρέθηξαν πρὸς τὸ τὴν 35 τῶν θείων ἀλήθειαν ἀκριβέστερον καὶ ζητεῖν καὶ νοεῖν, ὡσπερ καὶ τὰ συμβαίνοντα κακὰ ἐν τοῖς κτίσμασιν ὁ Θεὸς εἰς ἀγαθὸν τι τάττει.

Ἐφέλεια δὲ μεγίστη μὲν ἐκ τῆς σαρκώσεως ἠκολούθησεν, ἢ τῶν

ἀνθρώπων σωτηρία, ἐν τῇ ἀπολαύσει τῆς θείας ἀγαθότητος συνισταμένη, ἧς τὴν λογικὴν κτίσιν τυχεῖν μέγιστόν ἐστιν ἐν τοῖς κτιστοῖς πράγμασι, καὶ οὐδὲν μείζον. Ἄλλ' οὐ διὰ τοῦτο καὶ πάντα ἔδει σωθῆναι, ἀλλὰ μόνους τοὺς προσέχοντας αὐτῇ διὰ πίστεως καὶ τῶν τῆς πίστεως μυστηρίων, καίτοι ἡ πίστις τῆς θείας σαρκώσεως ἤρκει πρὸς τὴν ἀπάντων σωτηρίαν
 f. 178 καὶ ἀρκεῖ. Ἄλλὰ τὸ μὴ πάντα ἐκ ταύτης σφίζεσθαι | ἐκ τῆς ἀνεπιτηδειότητός ἐστι τῶν οὐ βουλομένων λαμβάνειν ἐν ἑαυτοῖς τὸν ταύτης καρπὸν καὶ τῷ σαρκωθέντι Θεῷ δι' ἀγάπης καὶ πίστεως οὐ προσκολλημένων· οὐδὲ γὰρ ἔδει τὸ αὐτεξούσιον τῶν ἀνθρώπων ἀναιρεθῆναι, δι' οὗ δύνανται
 10 συνάπτεσθαι τῷ σαρκωθέντι Θεῷ, ἵνα μὴ κατηναγκασμένον ἦ τὸ ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ διὰ τοῦτο ἀμοιβῆς ἐκτὸς καὶ ἐπαίνων.

Ἄλλὰ μὴν καὶ ἀρκοῦσι σημείοις ἐφάνη ἡ σάρκωσις, τοῖς ἰδίους δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ· ἴδιον δὲ αὐτοῦ τὸ τοὺς τῆς φύσεως νόμους δύνασθαι μεταβάλλειν ἐπὶ τὸ ὑπὲρ τὴν φύσιν ἐνεργεῖν, ἧς αὐτός ἐστι δημιουργός. Ἐφωτίζοντο
 15 τοίνυν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ, τυφλοὶ, λεπροὶ ἐκαθαίροντο, νεκροὶ ἀνίσταντο. Ὅθεν καὶ αὐτὸς τοῖς ζητοῦσι· „Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν“, διὰ τούτων τῶν ἔργων τὴν αὐτοῦ θεότητα ὑπεδείκνυ λέγων· „Τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, χωλοὶ περιπατοῦσι“, καὶ τὰ ἕξης. Εἰ δὲ καὶ παρ' ἄλλων ἐγένοντό ποτε θαύματα, ἀλλὰ διαφορώτερον καὶ θειότερον ὁ Χριστὸς
 20 ταῦτα ἐποίησεν· οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι προσευχόμενοι ταῦτα ποιεῖν λέγονται, ὁ δὲ Κύριος, προστάτων ὡσπερ ἐξ ἰδίας δυνάμεως, καὶ οὐ μόνον αὐτὸς ταῦτα πεποίηκεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις τοῦ ταῦτα ποιεῖν δέδωκεν ἐξουσίαν, οἱ μόνῃ τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπικλήσει τὰ τοιαῦτα ἐθαυματούργουν. Καὶ οὐ μόνον σωματικὰ θαύματα διὰ τοῦ Χριστοῦ γέγονεν, ἀλλὰ καὶ πνευματικὰ
 25 καὶ ἀσώματα, ἃ πολλῶν μείζονα, τὸ δι' αὐτῶν δηλονότι καὶ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δίδοσθαι, ὥστε τὰς καρδίας ἀνάπτεσθαι τῇ τῆς θείας ἀγάπης ἐφέσει, καὶ τὰς διανοίας ἀθρόον τῇ τῶν θείων παιδεύεσθαι ἐπιστήμη, καὶ γλώσσας ἀνθρώπων ἰδιωτῶν ἐπιτηδείας ἀποδείκνυσθαι πρὸς τὸ τοῖς ἀνθρώποις τὴν θείαν ἀλήθειαν προ-
 30 τιθέναι, ἃ πάντα τεκμήριον ἐμφανῆ τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, ἃ μηδεὶς ἀνθρώπος ψιλὸς ἠδυνήθη ποιῆσαι.

Οὐκ ἔδει δὲ ἐξ ἀρχῆς τοῦ κόσμου τὸν Θεὸν σαρκωθῆναι. Ἐδει γὰρ τὸν ἄνθρωπον μέχρι τινὸς ἐγκαταλειφθῆναι, ὥστ' ἐκ πείρας γινῶναι, ὅτι πρὸς τὴν σωτηρίαν οὐκ ἂν ἀρκέσειεν αὐτὸς ἑαυτῷ οὔτε κατὰ τὴν φυσικὴν
 35 σοφίαν, οὔτε κατὰ τὴν ἰδίαν ἀρετὴν, ἐπεὶ δοθείσης αὐτῷ γνώσεως τῆς
 f. 178 ἰδίας ἀσθενείας διὰ τοῦ νόμου, | πάλιν ἐξ ἀσθενείας ἡμάρτανεν· καὶ διὰ τοῦτο ἐδέησε, πεπαυμένης αὐτῷ τῆς οἰήσεως, βοήθημα κατὰ τῆς ἀμαρτίας δοθῆναι δραστήριον, τὴν χάριν τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ, δι' ἧς καὶ ἐπαιδεύθη

περὶ τῶν ἀμφιβόλων ἵνα μὴ γνώσεως ἰδίας δέηται, καὶ πρὸς τὰς τῶν πειρασμῶν ἐπαναστάσεις ἐρρώσθη ἵνα μὴ ὑπὸ τῆς ἀσθενείας ἐκλύηται. Ἄπαιτεῖ δὲ καὶ ἡ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τάξις καὶ ἕξις τὸ μὴ πρὸς τὸ τέλειον ἀθρόως ἀγεσθαι, ἀλλὰ χειραγωγείσθαι διὰ τῶν ἀτελῶν, ὥστ' ἐπὶ τὸ τέλειον φθάσαι, ὃ καὶ ἐπὶ τῆς τῶν παιδῶν ἀγωγῆς ὀρώμεν, οἱ πρῶτον 6 περὶ τῶν ἐλαχίστων διδάσκονται, ἐξ ἀρχῆς οὐκ ἂν δυνηθέντες τὰ τέλεια δέξασθαι. Ὅμοίως δὲ καὶ πλήθει οὐκ ἂν εὐπαράδεκτα γένοιτο τὰ ἀληθῆ τε καὶ δυσχερῆ, μὴ πρότερον διὰ τινῶν ἐλαττόνων συνεθισθέντι. Διὸ καὶ τριῶν καταστάσεων ἐδέησε τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει· τῆς πρὸ τοῦ νόμου, τῆς ὑπὸ τὸν νόμον, καὶ τῆς ὑπὸ τὴν χάριν. Καὶ ἡ μὲν πρὸ τοῦ νόμου ὡσπερ 10 φυσικὴ τις ἦν προπαρασκευῆ· ἡ δὲ ὑπὸ τὸν νόμον, ὡσπερ προμάθημα· ἡ δὲ ὑπὸ τὴν χάριν ἦν τὸ τέλειον μάθημα. Ὅθεν ἐπαιδεύοντο μὲν ἐξ ἀρχῆς οἱ ἄνθρωποι τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν ἀνίκοντα διὰ τινῶν κούφων διδαγμάτων διὰ τῶν πατριαρχῶν καὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν σφίσι προτιθεμένων. Ἐπὶ δὲ τῇ συντελείᾳ τῶν χρόνων τὴν τελείαν τοῦ Χριστοῦ 16 διδασκαλίαν ἐπὶ γῆς προτιθεμένην ἐδέξαντο, ὡς ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας λέγεται· „Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τῶν καιρῶν, ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν“· καὶ αὐθις· „Ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἦν ἡμῖν εἰς Χριστόν, καὶ οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν“. Καὶ καθάπερ δὲ παρουσίας βασιλέως μεγάλου ἀνάγκη προηγεῖσθαι ἀγγέλους προπαρασκευάζοντας 20 τοὺς ὑπηκόους μετὰ πλείονος εὐλαβείας αὐτὸν ὑποδέξασθαι, οὕτως ἐχρῆν καὶ τῆς ἐπὶ γῆς τοῦ Κυρίου παρρησίας πολλὰ προηγίσασθαι, δι' ὧν ἦσαν ἂν προευτρεπισμένοι οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸ τὸν σαρκωθέντα Θεὸν ὑποδέξασθαι· ὃ δὴ καὶ γέγονεν ἐπαγγελίαις καὶ διδάγμασι προτέροις, ἐπιτηδείων γενομένων τῶν διανοιῶν τοῖς ἀνθρώποις, ὥστε τῷ προεπηγγελμένῳ 25 ῥᾶον πιστεῦσαι, ὡς ἐπιθυμητότερον ὑποδέξασθαι.

Ἄλλ' εἰ καὶ ἀναγκαῖα ἂν ἦν ἡ διηνεκῆς παρουσία τοῦ Κυρίου τῷ κόσμῳ, ἀλλ' ἕτερον τρόπον ἀνείλεν ἂν τὴν εὐλάβειαν τῶν πλειόνων ἀνθρώπων, ἦν ἀποδιδόναι τῷ σαρκωθέντι Θεῷ ὄφειλον. Ἀλλὰ μετὰ f. 174 πολλὰ ἄπερ ἐπὶ τῆς γῆς παρῶν ἔδρασεν ἐξαίσια καὶ θεοπρεπῆ, ἀφελόντος 30 τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν, μᾶλλον αὐτὸν ἠρξάντο εὐλαβεῖσθαι. Ὅθεν τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς τὸ πλήρωμα τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐκ ἔδωκεν, ἐφόσον ταῦτοις συνῆν, ὡς ἂν διὰ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ τῶν ψυχῶν ἐκείνων ἐσομένων τοῖς πνευματικοῖς δώροις ἐπιτηδειοτέρων. Ὅθεν αὐτοῖς ἔλεγεν· „Ἐὰν ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ 35 ἀπέλθω πέμψω τοῦτον πρὸς ὑμᾶς“.

Εἰ δὲ καὶ ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι πρὸς θάνατον τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἔστι πρὸς ἀρετὴν, καὶ μάλιστα τὴν μεγίστην, δι' ἣν ὁ ἄνθρωπος

17 Gal. 4, 4

18 Gal. 3, 24

35 Ioh. 16, 7

ἀνδρείως ὑπομένει τὸν θάνατον καὶ ἐξ ἀγάπης θανάτου κινδύνοις ἑαυτὸν ὑποβάλλει. Τοῦτον τοίνυν τὸν τρόπον βεβούληται τὸν τοῦ Χριστοῦ θάνατον ὁ Θεός, καθόσον ὁ Χριστὸς ἐξ ἀγάπης τοῦτον ὑπέμεινεν.

Ὅθεν οὐδ' ὤμῶν ἦν οὐδὲ ἀσεβὲς τὸ θελήσαι τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ· οὐ γὰρ ἠνάγκασε μὴ βουλόμενον, ἀλλ' ἤρεσε τούτῳ ἢ βούλησις τοῦ Χριστοῦ, δι' ἣν ἐξ ἀγάπης τὸν θάνατον ἀνεδέξατο· καὶ ταύτην δὲ τὴν ἀγάπην ἐν τῇ ψυχῇ τούτου ἐνήργησεν.

Ἐπὲρ ὄλου δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου διαλύσασθαι γένους οὐδεὶς ἠδύνατο φιλοῦς ἀνθρώπος· ἀλλ' οὐδ' ἄγγελος ἤρκει πρὸς τοῦτο· ὁ γὰρ ἄγγελος, εἰ
10 κατὰ τινὰς φυσικὰς ιδιότητας μείζων ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ τῇ τῆς μακαριότητος μετοχῇ, ἐφ' ἣν ἔδει διὰ τῆς ἱκανοποιήσεως ταύτης ἀναχθῆναι τὸν ἀνθρώπον, ἴσος ἐστὶ τῷ ἀγγέλῳ· καὶ πάλιν οὐκ ἂν ἦ τοῦ ἀνθρώπου ἀξία τελείως ἐτηνωρθοῦτο, εἰ ὀφειλέτης ἦν ἀγγέλῳ ἱκανοποιήσαντι τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων.

15 Οὐκ ἔδει δὲ τὸσαυτάκις πάσχειν, ἐσάκις καὶ οἱ ἀνθρώποι ἀμαρτάνουσιν· ἤρκει γὰρ ἅπαξ ὁ τοῦ Χριστοῦ θάνατος πρὸς τὸ πάντα ἐξιλάσασθαι, τοῦτο μὲν διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην, δι' ἣν ὑπέμεινε τὸν θάνατον, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἱκανοποιούντος. Εἰ γὰρ καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τέθνηκε μόνῃ, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ πάσχοντος προσώπου ἀξίαν
20 τίμιος ὁ θάνατος αὐτοῦ ἀποδείκνυται· καὶ ὡσπερ μείζον ἀμάρτημα, βίαν ἐπάγειν τῷ μείζονος ἀξίας ὑπάρχοντι, οὕτω καὶ ἐξ ἀγάπης πρόεισι μείζονος τὸ μείζονα τινὰ ὑπὲρ ἄλλων πάθεισιν ἑαυτὸν ἐκόντα ὑποτιθέναι.

f. 174^v Ἄλλ' εἰ καὶ ὁ Χριστὸς τῷ ἑαυτοῦ θανάτῳ | ἱκανῶς ὑπὲρ τῆς προγονικῆς διελύσατο ἀμαρτίας, αἱ τῇ προγονικῇ ἀμαρτίᾳ ἐπόμεναι δίκαι
25 μένουσι κὰν τοῖς μετασχοῦσι τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ γενομένης ἐλευθερίας, πρῶτον μὲν, ἵν' ὧσιν οἱ πιστοὶ σύμμορφοι τῷ Χριστῷ ὡσπερ μέλη τῇ κεφαλῇ, καὶ πρότερον τοῖς πάθεισιν ὑποκείμενοι ἐπὶ τὴν ἀθανασίαν ὑστερον καταντῶσιν, ὡσπερ ἐν ἑαυτοῖς τῶν παθημάτων τοῦ Χριστοῦ τὰ τεκμήρια βαστάζοντες, ἵνα καὶ τῆς δόξης γένωνται μέτοχοι, ὡς ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους λέγεται·
30 „Κληρονόμοι μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμοι δὲ Χριστοῦ, καὶ εἶπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν“. Ἄλλως τε, εἰ οἱ προσιόντες τῷ Χριστῷ ἀνθρώποι εὐθύς ἀπαθείας καὶ ἀθανασίας ἐτύγγανον, μᾶλλον ἂν διὰ τὰ σωματικὰ ταῦτα ἀγαθὰ προσήεσαν τῷ Χριστῷ ἢ τῶν πνευματικῶν ἕνεκα, ὅπερ παρὰ τὸν σκοπὸν ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ, ἐλθόντος εἰς τὸν κόσμον ἵνα τοὺς ἀνθρώ-
35 πους ἀπὸ τοῦ τῶν σωματικῶν ἔρωτος ἐπὶ τὸν τῶν πνευματικῶν μεταγάγοι. Καὶ πρὸς τούτοις συνηλαύνοντο ἂν πάντες εἰς τὸ πιστεῦειν τῷ Χριστῷ τῷ προδήλῳ τῆς ἀπαθείας καὶ ἀθανασίας, καὶ ἡλαττοῦτο ἂν εὐλόγως ἢ τῆς πίστεως ἀμοιβή.

Τὸ δὲ ἐκάστῳ ζητεῖσθαι πάλιν φάρμακα ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας καὶ μετὰ τὴν ἐκ τοῦ Χριστοῦ ἱκανωτάτην διάλυσιν, οὐδὲν θαυμαστόν. Ὁ γὰρ θάνατος τοῦ Χριστοῦ καθολικὴ τίς ἐστι σωτηρίας αἰτία, ὡς ἡ ἁμαρτία τοῦ πρώτου ἀνθρώπου τῆς καταδίκης καθόλου αἴτιον ἦν. Δεῖ δὲ τὴν καθόλου αἰτίαν ἐφαρμόζεσθαι ἐκάστῳ ἰδίως, ἵνα τοῦ ἀποτελέσματος τῆς καθόλου αἰτίας μετέχη. Ἐδὲ τοίνυν ἀποτέλεσμα τῆς τοῦ προπάτορος ἁμαρτίας ἐφθασεν ἐφ' ἑκάστον, αἰτίαν ἔχον τὴν σάρκα· τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ, γίνεται ἐν ἐκάστῳ δι' ἰδίας ἀναγεννήσεως, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος τρόπον τινὰ συνάπτεται τῷ Χριστῷ καὶ σύμμορφος γίνεται. Καὶ διὰ τοῦτο ἀνάγκη ἑκάστον ζητεῖν ἀναγεννᾶσθαι διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ πάντα λαμβάνειν, ἐν οἷς ἡ δύναμις τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ ἐνεργεῖ. Ἐξ οὗ δὲ φησὶ, ὡς ἡ τῆς σωτηρίας ἡμῶν πρόχυσις εἰς ἀνθρώπους ἐκ τοῦ Χριστοῦ οὐ κατὰ διαδοχὴν φύσεως ἐστίν, ἀλλὰ διὰ τῆς περὶ τὴν θέλησιν σπουδῆς, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος τῷ Χριστῷ προσκολλάται· καὶ διὰ τοῦτο, οὐπερ ἂν ἑκάστος τυγχάνῃ παρὰ τοῦ Χριστοῦ, προσωπικόν ἐστίν ἀγαθόν· ὅθεν οὐ κἀτεισιν εἰς τοὺς ὕστερον, ὡσπερ ἡ ἁμαρτία τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, ἢ κατὰ διαδοχὴν προάγεται, κἀντεῦθεν ἐστίν ὅτι, εἰ καὶ οἱ γονεῖς κεκαθαρμένοι εἰσὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ τῆς προγονικῆς ἁμαρτίας, οὐκ ἄτοπον μέντοι τοὺς αὐτῶν υἱοὺς μετὰ τῆς προγονικῆς ἁμαρτίας ἔγγεννᾶσθαι, καὶ διὰ τοῦτο δεῖσθαι τῶν μυστηρίων τῆς ἐκκλησίας. 20

Ἐκ τούτων ἀπάντων δῆλη ἡ πρὸς πάντα τὰ ἐπαγόμενα κατὰ τοῦ f. 175 μυστηρίου τῆς σαρκώσεως λύσις. Ἀντιθέσεις γὰρ καὶ πλείους τῶν ἀνωτέρω γεγραμμένων δύνανται εἶναι, ὧν πρὸς τὴν λύσιν ὁδὸς γίνεται διὰ τούτων τῶν λύσεων· ὥστε δῆλον εἶναι τὸ μηδὲν ἀδύνατον ἢ ἀσύμφωνον ὑπάρχειν ἐν τοῖς ὑπὸ τῆς καθολικῆς πίστεως περὶ τὸ μυστήριον τῆς θείας σαρκώσεως κηρυττομένοις. 25

LVI. — Περὶ τῆς τῶν μυστηρίων ἀνάγκης.

Ἐπεὶ δέ, ὡς εἴρηται, ὁ τοῦ Χριστοῦ θάνατος ὡσπερ τις καθολικὴ αἰτία τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἐστίν, δεῖ δὲ τὴν καθόλου αἰτίαν ἐφαρμόζεσθαι πρὸς ἑκάστον τῶν ἀποτελεσμάτων, ἀναγκαῖον ἦν δοθῆναι τινὰ φάρμακα τοῖς ἀνθρώποις, δι' ὧν ἂν συνάπτηται τούτοις ἡ διὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ γινομένη εὐεργεσία. Τοιαῦτα δὲ εἶναι λέγονται τὰ τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια· τὰ δὲ τοιαῦτα φάρμακα μετὰ τινῶν αἰσθητῶν παραδίδονται σημείων, πρῶτον μὲν προνοουμένου τοῦ Θεοῦ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν, καὶ δι' αἰσθητῶν συμβόλων παραδιδόντος αὐτοῖς τὰ πνευματικά, διότι πρὸς τὸ δέχεσθαι τὰ νοητὰ καὶ πνευματικά φύσει διὰ τῶν αἰσθητῶν ἀνάγεσθαι δύνανται· δεύτερον, ἵνα ἡ τὰ ὄργανα ἀνάλογα τῇ αἰτίᾳ, ἧτις ἦν ὁ σαρκακωμένος τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ ἐν αἰσθητοῖς συμβόλοις ἀοράτως ἡ θεία δύναμις ἐνεργῇ. 40

Καὶ οὐδὲν ἄτοπον διὰ τῶν αἰσθητῶν καὶ σωματικῶν χορηγεῖσθαι τὴν ἀσώματον σωτηρίαν· τὸ γὰρ ὄργανον οὐκ ἐκ τῆς αὐτοῦ φύσεως ἐνεργεῖ, ἀλλ' ἐκ τῆς δυνάμεως τοῦ πρώτου ποιούντος, ὅφ' οὗ πρὸς τὸ ποιεῖν ἄγεται. Οὕτως οὖν καὶ τὰ αἰσθητὰ ταῦτα τὴν ἀσώματον σωτηρίαν ἐργάζονται, οὐκ ἐκ τῆς ἰδιότητος τῆς ἑαυτῶν φύσεως, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ Χριστοῦ νομοθεσίας, ἐξ ἧς τυγχάνουσι τῆς ὀργανικῆς δυνάμεως.

LVII. — Περὶ τῆς διακρίσεως τῶν μυστηρίων τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας.

¹⁰ Ἐπεὶ δὲ τὰ ὄρατὰ ταῦτα μυστήρια τὸ δραστήριον ἐκ τοῦ πάθους ἔχουσι τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦτο τρόπον τινὰ παριστῶσι, τοιαῦτα εἶναι ὀφείλουσιν, οἷα συναῖδεν τῇ διὰ Χριστοῦ γενομένῃ σωτηρίᾳ, ἢ πρὸ μὲν τῆς σαρκώσεως καὶ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ προκατήγγελο ἐν ὑποσχέσεσιν, ὁ δὲ σαρκωθείς καὶ παθὼν Λόγος ὁ τῆς σωτηρίας εἰργασμένος ἐστίν.

¹⁵ Ἐὰν τοίνυν τὴν σάρκωσιν τοῦ Χριστοῦ προσλαβόντα μυστήρια ἐσήμαινε καὶ ὑπισχνεῖτο μόνον τὴν σωτηρίαν, καὶ τοιαῦτα ἦν· τὰ δὲ ἐπόμενα τῷ τοῦ Χριστοῦ πάθει μυστήρια τοιαῦτα εἶναι ἀνάγκη οἷα καὶ χορηγεῖν τοῖς ἀνθρώποις τὴν σωτηρίαν, καὶ οὐ μόνον ἐν συμβόλοις δεικνύναι. Οἱ δὲ Ἰουδαῖοι πιστευόντες τὰ νομικὰ μυστήρια μηδέποτε | παύσεσθαι διὰ τὸ παρὰ

²⁰ Θεοῦ καταστήναι, τὸν δὲ Θεὸν μήτε μεταμέλεσθαι, μήτε μεταβάλλεσθαι, ἀγνοοῦσιν, ὅτι περὶ τοὺς νόμους γίνεται μεταβολὴ ἄνευ τῆς τοῦ νομοθέτου μεταβολῆς, ὅταν ἐκεῖνος διάφορα κατὰ τὴν τῶν καιρῶν διαφορὰν ἐπιτάτῃ, ὥσπερ ὁ πατήρ ἄλλας μὲν δίδωσιν ἐντολὰς τῷ υἱῷ παιδί ἔτι ὄντι, καὶ ἄλλας προήκοντι, καὶ οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἄλλας μὲν ἐντολὰς καὶ μυστήρια

²⁵ σημαντικὰς τῶν μελλόντων πρὸ τῆς σαρκώσεως, ἄλλας δὲ μετ' αὐτὴν πρὸς τὸ δίδοναι τὰ παρόντα καὶ ἀναμιμνήσκειν τῶν παρελθόντων. Οἱ δὲ λέγοντες καὶ τὰ νομικὰ καὶ τὰ εὐαγγελικὰ δεῖν τηρεῖσθαι μυστήρια Ναζαριανοὶ καὶ Ἡλιονῖται τάναντία ἐνοῦσι· φυλάττοντες μὲν γὰρ τὰ εὐαγγελικὰ, ὁμολογοῦσι τὸ τοῦ Χριστοῦ μυστήριον τελεσθῆναι· τὰ δὲ

³⁰ νομικὰ τηροῦντες, τὰ τοῦ Χριστοῦ μέλλοντα εἶναι βεβαιοῦσιν.

LVIII. — Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μυστηρίων τοῦ καινοῦ νόμου.

Ἐπεὶ δ' ὡς εἴρηται τὰ φάρμακα τῆς πνευματικῆς σωτηρίας ἐν συμβόλοις αἰσθητοῖς παραδέδονται τοῖς ἀνθρώποις, πρέπον ἦν τὰ φάρμακα ταῦτα, δι' ὧν ἢ τῆς πνευματικῆς ζωῆς πρόνοια γίνεται, κατὰ τὴν ὁμοίτητα τῆς σωματικῆς ζωῆς διακρίνεσθαι. Ἄλλ' ἐν τῇ σωματικῇ ζωῇ διπλὴν τάξιν εὐρίσκομεν· οἱ μὲν γὰρ εἰσι χορηγοὶ καὶ τακτικοὶ τῆς σωματικῆς ζωῆς ἐν τοῖς ἄλλοις· οἱ δὲ τὴν χορηγίαν δεχόμενοι καὶ τὴν τάξιν κατὰ τὴν σωματικὴν ζωὴν· τῇ δὲ σωματικῇ τε καὶ φυσικῇ ζωῇ τρία μὲν εἰσι

⁴⁰ καθ' ἑαυτὰ ἀναγκαῖα, τέσσαρα δέ, κατὰ συμβεβηκός. Ἀνάγκη γὰρ ἕκαστον

πρῶτον μὲν διὰ γεννήσεως λαβεῖν τὴν ζωὴν· δεύτερον, δι' αὐξήσεως ἐπὶ τὴν ὀφειλομένην ποσότητα καὶ ἰσχὺν ἀφικέσθαι· τρίτον, πρὸς τὴν τῆς ληφθείσης ζωῆς συντήρησιν τρέφεσθαι· διὸ καὶ τῇ φυσικῇ ζωῇ, ἀρχῇ οὕσῃ τοῦ ζῆν, τρεῖς φυσικαὶ δυνάμεις ἀποδίδονται· ἡ γεννητικὴ, ἡ αὐξητικὴ καὶ ἡ θρεπτικὴ. Ἄλλ' ἐπεὶ συμβαίνει τι ἐμπόδιον περὶ τὴν ζωὴν ἢ ἀσθένεια, 5 τέταρτόν ἐστι κατὰ συμβεβηκὸς ἀναγκαῖον, ἡ τοῦ ἀσθενῶς ζῶντος θεραπεία.

Ἐν τῇ πνευματικῇ οὖν ὁμοίως ζωῇ γέννησις μὲν ἐστὶ τὸ βάπτισμα· αὐξήσις δὲ ἐπὶ τελείαν ἰσχὺν ἄγουσα, τὸ τῆς χρίσεως μυστήριον· τὸ δὲ τῆς εὐχαριστίας μυστήριον, ἡ τροφή· τὸ δὲ τέταρτον, ἡ πνευματικὴ θεραπεία, ἣτις ἢ ἐν τῇ ψυχῇ μόνον γίνεται | τῷ μυστηρίῳ τῆς μετανοίας, ἢ f. 176 διαβαίνει καὶ ἐπὶ τὸ σῶμα, ὅταν ἢ συμφέρον, διὰ τοῦ εὐχελαίου.

Ταῦτα μὲν τοῖς ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ συντηρουμένοις προσήκει· οἱ δὲ χορηγοὶ καὶ τακτικοὶ τῆς σωματικῆς ζωῆς, διχῶς θεωροῦνται· ἢ κατὰ τὴν τῆς φύσεως γονιμότητα, ὅπερ ἐστὶ τῶν γονέων· ἢ κατὰ τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν, δι' ἧς τὸ εἰρηνικὸν τῆς ζωῆς τῷ ἀνθρώπῳ συντηρεῖται, καὶ τοῦτο 16 τοῖς βασιλεῦσι καὶ ἄρχουσι προσήκει. Καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ δὲ ζωῇ ὁμοίως, οἱ μὲν εἰσὶν αὐτῆς χορηγοὶ καὶ φυλακτικοὶ κατὰ τὴν διακονίαν μόνον, ὅπερ ἐστὶ τοῦ τῶν τάξεων μυστηρίου· οἱ δὲ καὶ κατὰ τὴν πνευματικὴν ὁμοῦ καὶ σωματικὴν, ὡς γίνεται διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, καθὼς συνίασιν ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνή, ὥστε γεννησαὶ τέκνον καὶ ἀνατρέψαι 20 πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ λατρείαν.

LIX. — Περὶ τοῦ βαπτίσματος.

Ἐπεὶ δὲ ἐκάστῳ τῶν μυστηρίων ἴδιον ἀποτέλεσμα προσήκει καὶ ἰδίᾳ ὕλη, τὸ μὲν βάπτισμα οὐ μόνον τὴν προγονικὴν, ἀλλὰ καὶ τὰς κατ' ἐνέρ- 25 γειαν ἁμαρτίας ἀναιρεῖ· γίνεται δὲ δι' ὕδατος ἁγιαζομένου διὰ λόγου Θεοῦ, ἵνα τὸ σύμβολον τοῦ μυστηρίου τὸ ἀποτέλεσμα τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ παριστάνῃ· σαφὲς δὲ ἐστίν, ὅτι τὸ ὕδωρ ῥᾶδόν τε καὶ κοινότερον ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἀποκαθαίρει τὸ αἶσχος. Ἀναιρεῖ δὲ οὐ μόνον τὰς ἁμαρτίας, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἐνοχὴν ἁμαρτίας, καὶ πάσης ἀπολύει δίκης ὀφειλο- 30 μένης, ὡς καθολικὴ τις ἱκανοποίησις· ἐν παντὶ γὰρ γινομένῳ καὶ τὸ πρότερον ἀποβάλλεται εἶδος καὶ αἱ ἐπόμενα αὐτῷ ιδιότητες.

Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς πνευματικὰς ἐνεργείας αὐτίκα εἰσὶν οἱ βαπτιζόμενοι ἱκανοί, ὅσον πρὸς τὴν τῶν ἄλλων μυστηρίων ὑποδοχὴν καὶ εἴ τι τοιοῦτον. Αὐτίκα δὲ καὶ ὁ προσήκων τῇ πνευματικῇ ζωῇ δίδεται 35 τόπος αὐτοῖς, καὶ οἱ βαπτισθέντες αὐτίκα εἰς τὴν μακαρίαν ζωὴν προσλαμβάνονται, εἰ αὐτίκα θάνοιεν· διὸ καὶ λέγεται τὸ βάπτισμα τὴν πύλην ἀνοίγειν τοῦ οὐρανοῦ· καὶ ταῦτα εὐλόγως· ἐπεὶ γὰρ ἕκαστον διὰ γεννήσεως τινὸς τοῦ εἴδους τυγχάνει, ἅμα καὶ τῆς προσηκούσης τῷ εἴδει ἐνεργείας καὶ τοῦ προσήκοντος τυγχάνει τόπου, ὡς ἐπὶ τοῦ πυρὸς δῆλον. 40

Ἰστέον δὲ ὡς, καθάπερ ἑνὸς ἐκάστου μία γέννησις μόνον, οὕτω καὶ ἄπαξ τις ἀναγεννᾶται διὰ βαπτίσματος. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ διὰ τοῦ Ἀδάμ ἄγος ἄπαξ ἐκοίνωσε τὸν ἄνθρωπον, ὥστε καὶ τὸ βάπτισμα τὸ καθαιρὸν ἐκείνου δις οὐκ ὀφείλει προσ|ενεγχθῆναι· τοῦτο δὲ ἐστὶ καὶ πᾶσι τοῖς καθιερωμένοις κοινόν· οὐ γὰρ πάλιν καθιεροῦνται, ἵνα μὴ ἡ καθιέρωσις ἀδρανῆς δοκοίη. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ τῶν Δουνατιστῶν καὶ τῶν ἀναβαπτίζόντων αἵρεσις ἀπελεύνεται.

ΙΧ. — Περὶ τῆς χρίσεως.

Τὸ δὲ τέλειον τῆς πνευματικῆς ἰσχύος ἐν τούτῳ ἰδίως συνίσταται, τῷ τὸν ἄνθρωπον τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν τολμᾶν ἐνώπιον πάντων ὁμολογεῖν, καὶ μὴ ἀφέλκεσθαι τούτου διὰ τινὰ αἰσχύνην ἢ φόβον· ἡ γὰρ ἀνδρία τὸν ἀτακτὸν φόβον ἐλαύνει. Τὸ μυστήριον τοίνυν δι' οὗ τῷ γεννηθέντι ἡ πνευματικὴ ἰσχύς δίδεται, μαχητὴν τρόπον τινὰ ποιεῖ τοῦτον ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἐπεὶ οἱ ὑπὸ τινὰ ἄρχοντα τεταγμένοι καὶ μαχόμενοι φέρουσι καὶ τὰ σημεῖα ἐκείνου, διὰ τοῦτο καὶ οἱ τὸ τοῦ χρίσματος μυστήριον δεχόμενοι τῷ σημείῳ τοῦ Χριστοῦ σημειοῦνται, τουτέστι τῷ τοῦ σταυροῦ, ᾧ καὶ ὁ Χριστὸς ἐπολέμησε καὶ ἐνίκησεν. Τοῦτο δὲ τὸ σημεῖον ἐν τῷ μετώπῳ λαμβάνουσιν, δεῖγμα τοῦ δημοσίᾳ μὴ ὑπαισχύνεσθαι τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν ὁμολογεῖν. Ἡ δὲ σημείωσις αὕτη ἐξ ἐλαίου καὶ βαλσάμου κατασκευάζεται, ὅπερ ὀνομάζεται χρίσμα, καὶ οὐκ ἀλόγως· διὰ μὲν γὰρ τοῦ ἐλαίου δηλοῦται ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος δύναμις, ᾧ καὶ ὁ Χριστὸς κεχρισμένος, Χριστὸς ὀνομάζεται, ἵν' οὕτως ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ χριστιανοὶ ὀνομάζονται ὡς ὑπ' αὐτῷ στρατευόμενοι. Ἐν δὲ τῇ τοῦ βαλσάμου εὐωδίᾳ ἡ ἀγαθὴ δείκνυται φήμη, ἣν ἔχειν ἀνάγκη τοὺς ἐν τοῖς κοσμικοῖς στρεφομένους, ὥστε παρρησίᾳ τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν ὁμολογεῖν, ὡς ἂν ἐν τῷ τοῦ ἀγῶνος πεδίῳ ὑπὲρ τῶν τῆς ἐκκλησίας προβληθέντες δογμάτων. Εἰκότως δὲ καὶ παρὰ τῶν ἀρχιερέων μόνων τὸ μυστήριον τοῦτο δίδεται· οὗτοι γὰρ εἰσι τρόπον τινὰ τοῦ χριστιανικοῦ τάγματος ἡγεμόνες· καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ κοσμικῇ στρατείᾳ τοῦ στρατηγοῦ ἐστὶν ἀπογράφεσθαι τινὰς στρατεύματα καταλέγοντα, ἵν' οὕτως οἱ τὸ μυστήριον τοῦτο δεχόμενοι ἐπὶ τὴν πνευματικὴν τρόπον τινὰ στρατείαν ἀπογράφεσθαι δοκῶσιν.

LXI. — Περὶ τῆς εὐχαριστίας.

Ὡσπερ δὲ ἡ σωματικὴ ζωὴ φυσικῆς τροφῆς δεῖται, τοῦτο μὲν διὰ τὴν τῆς ποσότητος αὔξησιν, τοῦτο δὲ διὰ τὸ ὑπερείδειν τοῦ σώματος τὴν φύσιν, ἵνα μὴ διὰ τὰς συνεχεῖς ἀπορροίας διαλυθῆ, καὶ ἡ δύναμις τούτου ἀπόλληται, οὕτω καὶ ἐν τῇ πνευματικῇ ζωῇ ἀναγκαῖον τροφήν ἔχειν πνευ-